

ר' יצחק ספיר

וסתות הגוף

עיון בסוגיות הגמרא ובשיטת הרמב"ם

חלק ראשון: מבשרי וסת

- א. הצגת הסוגיה בדף סג, א
- ב. שיטות הראשונים בסוגיה
- ג. שיטת הרמב"ם

חלק שני: וסת מחמת אונס

- ד. הצגת הסוגיה בדף יא, א
 - 1. לישנא קמא
 - 2. לישנא בתרא
- ה. שיטת הרמב"ם
 - 1. וסת מורכב
 - 2. הרואה מחמת תשמיש

חלק ראשון

א. הצגת הסוגיה בדף סג, א

שנינו (נדה סג, א):

כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה. ואלו הן הוסתות: מפקת, ומעטשת, וחוששת בפי כרסה ובשפולי מעיה, ושופעת, וכמין צמרמורת או חזין אותה, וכן כיוצא בהן. וכל שקבעה לה שלשה פעמים - הרי זה וסת.

ענינה של משנה זו במקרי גוף המקדימים את ראיית הדם ונגרמים על ידה - מבשרי וסת. המשנה קובעת שהרגשות אלו (להבדיל מהרגשת עקירת הדם בתוך גופה, הרגשה שבה היא טמאה מדאורייתא¹) אם נקבעו ג' פעמים קבעה לה וסת.

1. משנה נדה דף מ, א, וגמרא שם נז, ב; רמב"ם איסורי ביאה ה, ב; טור ריש סימן קפג.

והקשו בגמרא "יתנינא חדא זמנא? (במשנה הראשונה במסכת) ותרצו: "התם בוסתות דיומי, הכא בוסתות דגופא". בפשטות עולה מן הסוגיה כי וסתות הגוף ווסתות הזמן שני מיני וסת הם - יש מי שקובעת וסתה לימים בלא הרגשה, ויש מי שקובעת וסתה להרגשות אלו בלא זמן קבוע. וכמובן, יש מי שקובעת וסת המורכב מהרגשות וזמן קבוע. על דברי המשנה: "וכן כיוצא בהן" אומרת הגמרא:

וכן כיוצא בהן - לאתויי מאי? אמר רבה בר עולא: לאתויי אשה שראשה כבד עליה וכו'.

בהמשך מובאים דברי שמואל:

הרי אמרו לימים שנים לוסתות אחת, למה שלא מנו חכמים שלושה.

ובררו בגמרא:

למה שלא מנו חכמים - לאתויי מאי? אמר רב יוסף לאתויי ראשה כבד עליה ואבריה כבדים עליה ורותתת וגושה.

אביי אינו מקבל את דברי רבו רב יוסף שכן אלה נתרבו כבר במשנה במלים "וכן כל כיוצא בהן". והוא מתרץ:

לאתויי אכלה שום וראתה ואכלה בצלים וראתה כססה פלפלים וראתה².

אכילת מאכלים חריפים אפשר שהיא גורמת ראיית דם, ובזה שונה היא מוסתות הגוף שאינן גורמות את ראיית הדם אלא נגרמות על ידה.

ב. שיטות הראשונים בסוגיה

סוגיה זו עוסקת בשלושה מיני וסתות:

א. ראייה בזמן קבוע.

ב. הרגשות מבשרות ראייה.

ג. פעולות הגורמות ראייה (בסוגיה זו - אכילת שום בצלים ופלפלים).

על הסוג השלישי נחלקו רב יוסף ואביי. רב יוסף לא הזכיר סוג זה של וסתות ואביי הזכירו.

2. סוגיה זו אינה כרשב"ג הסובר שכל מיני הוסתות נקבעים בג' פעמים, אלא כרבי. מחלוקתם היא בכמה ראיות נקבע וסת, אך בסוגי מקרי הוסתות אינם חלוקים, ואם כן גם לרשב"ג (שהלכה כמותו) אשה קובעת וסת בימים בוסתות, ובילמה שלא מנו חכמים. היינו, לאביי בראייה מחמת אכילת מאכלים חריפים ולרב יוסף בראשה כבד עליה וכו'.

ברמב"ם, בטור ובשו"ע לא נזכר כלל דין אכלה פלפלים וראתה, ואילו הרמ"א הביאו (יו"ד קפט, כג).

אפשר שהרמב"ם לא כתב דין הרואה מחמת אכילת מאכלים חריפים משום שהוא סובר שראייה זו הינה כראייה מחמת קפיצה, ובזו כמו בזו אין אישה קובעת וסת (עיין לקמן בחלק השני). אפשר שהרמב"ם סובר שזוהי בעצם דעת רב יוסף. המילים "למה שלא מנו חכמים" באו לרבות מבשרי ראייה כגון ראשה כבד עליה, ולא אונסים גורמי ראייה, שכן אונסים אף שהם גורמים ראיית דם אינם קובעים וסת³.
הראב"ד בספרו בעלי הנפש⁴ כתב:

... ועוד יש לה וסתות אחרות שהן מגופה, אלא שהן תלויים במעשה ובימים כגון אכלה שום וראתה... קפיצה וראתה...⁵ כיון שקבעה לה שלש פעמים הרי זו וסת. מיהו הנך (= מחמת קפיצות ומחמת אכילת מאכלים חריפים) לא קבעה לה, לא בימים לחודייהו ולא בקפיצות ואכילות לחודייהו.

הרי שהראב"ד סבור שראייה מחמת אכילת מאכל חריף שוה לראייה מחמת קפיצה שכן שני המקרים גורמים ראית דם, אלא שלא כרמב"ם הסובר שאין וסת נקבע בראייה מחמת אונס סבור הראב"ד שבהרכבת אונס וזמן קובעת אשה וסת.

לדעת הראב"ד ישנם שלושה מיני וסת הגוף ושני דינים יש בהם:

א. מבשרי ראייה - קובעים וסת אף בלא זמן קבוע; ב. גורמי ראייה (קפיצות ואכילת שום) - אינם קובעים וסת בעצמם אלא בהרכבת זמן קבוע.
הרשב"א בתורת הבית (בית שביעי שער ג) סובר כראב"ד, אך התוספות (סג, ב ד"ה אכלה) כתבו:

אכלה שום וראתה, הואיל ועל ידי מעשה הם, אינו וסת גמור ולא הוה בכלל מתניתין (- היינו, שונה אכילת מאכלים חריפים ממבשרי וסת)... וא"ת אמאי לא קאמר נמי 'קפיצה וראתה'...? (- מדוע לא אמר אביי לאתווי נמי קפיצה וראתה) ויש לומר, דאינה קובעת וסת לקפיצות לחודייהו כדאמר בפרק קמא (יא, א)... אבל אכלה שום לא חשיב אונס כמו טורח של קפיצות, שאין הראיה באה על ידי טורח אלא ממילא.

לדעת התוספות אכילת שום אף שהיא גורמת ראייה כקפיצה, דינה שונה מראייה מחמת קפיצה, ולאכילת שום קובעת אשה וסת אף בלא זמן קבוע, כמו במבשרי וסת.
כדברי התוספות נראים גם דברי הרא"ש (פרק תשיעי סימן א, אחרי הלכות כלאי בגדים).

3. הרב קאפח במהדורתו הביא את דברי בעל מעשה רוקח שהקשה מדוע לא כתב הרמב"ם דין וסת הנקבע מחמת אכילת מאכלים חריפים, ותרץ שהרמב"ם לפי ידיעתו בחכמת הרפואה ידע, כפי שאומרים, שנשתנו הטבעים.

4. מהדורת הרב קאפח מוסד הרב קוק ירושלים עמוד נב.

5. סוגיית קפיצה וראתה תדון לקמן בחלק השני, עיי"ש.

סיכום:

בסוגיה נזכרו וסת הזמן ושני מיני וסת הגוף: א. מבשרי וסת. ב. אכילת מאכלים חריפים. רבותינו הראשונים נחלקו בדיני וסת הגוף: א. במבשרי וסת - אשה קובעת וסת (בג' פעמים) אף בלא זמן קבוע (עיין לקמן דעת הרמב"ם). ב. אכילת שום וכיו"ב שהיא גורם ראייה - לדעת הראב"ד והרשב"א דינה כקפיצה, ואין אישה קובעת בה וסת אלא בהרכבת זמן קבוע. לדעת התוספות והרא"ש אשה קובעת וסת לאכילת שומים ופלפלים אף בלא הרכבת זמן כדינם של מבשרי וסת. הרמב"ם לא הזכיר כלל וסת הנקבע בראייה מחמת אכילת מאכלים חריפים, ונראה שהוא סבור שראייה מחמת אכילת מאכלים חריפים דינה כראייה מחמת קפיצה שאין אשה קובעת בהן וסת.

ג. שיטת הרמב"ם

כתב הרמב"ם (איסורי ביאה ת, א-ב):

יש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה וסת אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם ואין לה יום קבוע לראייתה. וזו שיש לה וסת היא שיש לה יום קבוע... וקדם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומתעטשת וחוששת בפי כרסה... ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן בשעה הקבועה לה מיום וסתה.

דיוק בדברי הרמב"ם מגלה סתירה פנימית, שכן בהגדרת אשה שאין לה וסת כתב: "... אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם (= אין לה מבשרי וסת) ואין לה יום קבוע לראייתה", משמע, שכדי שתיחשב אשה שאין לה וסת צריך: א. שלא יהיו לה מבשרי ראייה. ב. שלא יהיה זמן קבוע לראייתה. מכאן, שאם יש לה זמן קבוע בלי מבשרי ראייה, או מבשרי ראייה בלי זמן קבוע - הרי יש לה וסת קבוע.

ואילו בהגדרת אשה שיש לה וסת כתב הרמב"ם שדווקא מי שיש לה גם זמן קבוע וגם מבשרים יש לה וסת קבוע: "... שיש לה זמן קבוע... וקדם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומתעטשת...". משמע, שאם יש לה רק זמן קבוע או רק מבשרי ראייה - אין לה וסת קבוע. המגיד משנה כתב: "נראה שהוא (= הרמב"ם) מפרש, שוסתות דגופא הם המקרים הנמשכים אחר הוסת הקבוע בימים". והביא את דברי הרמב"ם בפרק ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ו: "... כל אשה שיש לה וסת תרגיש בעצמה מפהקת כו'". כלומר, המציאות היא שאשה שיש לה זמן קבוע מרגשת קודם שיצא הדם, ואשה שאין לה זמן

קבוע אינה מרגשת. אם כן, אין כאן שני תנאים לקביעות או אי קביעות וסת אלא כל שיש לה וסת היא שיש לה זמן קבוע ומרגשת, ושאיין לה וסת קבוע אינה מרגשת ואין לה זמן קבוע. לפי זה, הדיוקים בדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה אינם נכונים וכמובן שאין סתירה בדבריו.

לפי דבריו של המגיד משנה, המשנה בדף סג, א מודיעה שלוסתות הנקבעים בזמן תקדם הרגשה מן ההרגשות המפורטות במשנה, ולמעשה וסת אחד הם. אך יש לעיין, שכן כבר הזכרנו כי בתחילת הסוגיה הקשתה הגמרא: "תנינא חדא זימנא?", ותירצה: "התם בוסתות דיומי, הכא בוסתות דגופא" ומשמע בפשטות (וכך פרשו כל המפרשים), כי שני מיני וסתות שונים הם. וביותר קשה, שכך עולה גם מדברי שמואל: "הרי אמרו לימים שנים לוסתות אחת", הרי שימים ווסתות (דגופא) שני מיני וסת הם (ולרבי דיניהם שונים - וסת הזמן נקבע בשתי פעמים, ווסת הגוף בפעם אחת).⁶

חלק שני: וסת מחמת אונס

ד. הצגת הסוגיה בדף יא, א

בענין ארבע נשים שדיין שעתן שנינו (נדה ז, א):

ובמה אמרו דיה שעתה? בראייה ראשונה אבל בשניה מטמאה מעת לעת. ואם ראתה הראשונה מאונס, אף השניה דיה שעתה.

ענין ראייה מאונס נדון בגמרא בדף יא, א. בנושא הובאו שתי לשונות משמו של רב הונא.

1. לישנא קמא

אמר רב הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה - קבעה לה וסת. למאי? אילימא לימים, הא כל יומא דלא קפיץ לא חזאי! אלא לקפיצות? והתניא: כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה וסת! מאי

6. הרב קאפח במהדורתו הביא את דברי בעל מעשה רוקח שהקשה את שתי הקושיות ותרץ, שבמשנה, בין וסתות הגוף, מופיע שופעת. ואם וסתות הגוף שונות מוסתות הזמן מדוע ערב התנא שופעת, שהוא וסת הנקבע בזמן, בתוך וסתות הגוף? ואף שבגמרא נאמר שמדובר בשופעת דם טמא מתוך דם טהור, (היינו, לראיית הדם הטמא קודמת ראיית דם טהור שהוא כמבשרי וסת) מכל מקום אין זה בכלל שאר מקרי הגוף.

את הקושיה מדברי שמואל הוא מתרץ בכך שרבנו הרמב"ם מרוב בקיאותו בחכמת הרפואה ידע שכן הוא האמת לדעתו ז"ל ואף ששאר הגאונים לא הבינו כן כמו שכתב. לענין ד נראה, כי הסברו זה אין בו כדי ליישב את הקושי מדברי הגמרא לשיטת הרמב"ם. וצ"ע.

לאו, לא קבעה וסת כלל? לא, לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו, אבל קבעה לה וסת לימים ולקפיצות.

היינו, אשה שקפצה ג' פעמים בתאריך קבוע או בהפלגה קבועה (בהפלגה צריך שתהיינה שלוש הפלגות שהן ארבע ראיות), קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות. לימים בלבד לא קבעה שכן בלי קפיצה אינה רואה; ולקפיצות בלבד לא קבעה שכן בברייתא נאמר: "כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה וסת". וממשיכה הגמרא ושואלת: "לימים לחודייהו - פשיטא!", כלומר, איזו הוה אמינא יש שקבעה לה וסת לימים בלבד? והשיב רב אשי:

כגון דקפיץ בחד בשבת וחזאי וקפיץ בחד בשבת וחזאי [ובשבת קפצה ולא חזאי], ולחד בשבת חזאי בלא קפיצה. מהו דתימא, איגלאי מילתא למפרע דיומא הוא דקגרים ולא קפיצה (- ותקבע וסת לימים בלבד) - קמ"ל דקפיצה נמי דאתמול גרמה, והאי דלא חזאי משום דאכתי לא מטא זמן קפיצה.

ללשון זו ברור שאשה קובעת וסת המורכב מימים וקפיצות, היינו, אשה הרואה מחמת קפיצה בימים קבועים קבעה וסת. בסוגיה נתחדש שאף אם בפעם השלישית היתה הקפיצה יום לפני יום הראייה, קפיצת אתמול גרמה לראיית היום וקבעה וסת לימים ולקפיצות. במקרה כזה היתה סברה לומר שכיון שבפעם השלישית לא קפצה ביום הראייה התברר שהזמן בלבד גורם ולא הקפיצה (כפי שאכן הדין אם בפעם השלישית ראתה בלי קפיצה כלל או אם קפצה יומיים לפני יום הראייה). סברה זו נדחתה שכן ללשון זו קפיצה יום לפני הראייה היא שגורמת לראייה.

על פי לשון זו יש דוחק מסוים בפירוש הברייתא הקובעת: "כל שתקבענה מחמת אונס... לא קבעה וסת". הברייתא לא סייגה את דבריה, ופשט לשונה הוא שבכל מצב אין וסת נקבע בראייה מחמת אונס כולל בהרכבת זמן. הגמרא, בלשון זו, מצמצמת את דברי הברייתא ומפרשת אותה שאין האשה קובעת וסת מחמת אונס **בלבד**, אך קובעת היא בהרכבת אונס וזמן.

2. לישנא בתרא

ללשון השנייה ישנן שתי גרסאות. ראשית נדון בגרסה המתוקנת על פי הגר"א⁷:

לישנא אחרינא - אמר רב הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה - קבעה לה וסת לימים ולא לקפיצות. היכי דמי? אמר רב אשי: דקפיץ בחד

7. אות [א] בש"ס וילנא. גרסתו נתמכת על ידי כתי"י מינכן, ולדבריו "וכן הוא בכל הפוסקים".

בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, ולחד בשבת (אחרינא) חזאי בלא קפיצה. דהתם איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים.

לשון זו אפשר לפרשה בפשטות כהשלמת הלשון הראשונה. בלשון הראשונה, אם בפעם השלישית קפצה בשבת וראתה בחד בשבת קבעה וסת המורכב, שכן קפיצת אתמול גרמה לראייה. הלשון השנייה מוסיפה ומבארת שאם בפעם השלישית ראתה בחד בשבת בלא קפיצה כלל, איגלאי מילתא דיומא בלבד קגרים וקבעה וסת לימים בלבד (אפשר לומר שיש חידוש בלשון זו, שכן היה מקום לומר ששתי הראיות הראשונות שהיו מחמת קפיצה לא תצטרפנה לראייה השלישית אותה ראתה בלא קפיצה ולא תקבע וסת כלל, קמ"ל). על פי הסבר זה אין כמובן מחלוקת בין שתי הלשונות.

אולם, אפשר לפרש את הלשון השנייה כך: דווקא כשראתה בפעם השלישית בלא קפיצה (אף לא ביום שלפני יום הראייה) קבעה לה וסת (לימים בלבד) שכן נתברר שאין הקפיצה גורמת את ראייתה. אך אם גם בפעם השלישית קפצה (ביום הראייה או אף ביום שלפניו) הרי התברר שראייתה הן מחמת הקפיצה, **ולא קבעה לה וסת כלל!** הסבר זה מתאים לפשט לשון הברייתא: "כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים - לא קבעה וסת". אם נפרש כך, הרי הלשון השנייה חלוקה על הלשון הראשונה. על פי הלשון הראשונה אשה קובעת וסת המורכב מקפיצות וזמן, ואילו על פי הלשון השנייה אין אשה קובעת וסת בראיות מחמת אונס. על פי שתי הלשונות אם קפצה ביום שלפני יום הראייה, הקפיצה היא שגרמה את הראייה - על פי הלשון הראשונה קבעה וסת מורכב, וכל שכן אם קפצה ביום הראייה שקבעה וסת מורכב; ואילו על פי הלשון השנייה אם קפצה ביום שלפני יום הראייה לא קבעה וסת, וכל שכן אם קפצה ביום הראייה, שאז ברור יותר שהקפיצה גרמה, שלא קבעה וסת.

בגרסה זו יש קושי, שכן בדברי רב הונא נאמר "קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה" - שלוש פעמים 'קפצה וראתה', אך לפי גרסה זו הרי שהיא קפצה רק פעמיים שכן בפעם השלישית ראתה בלא קפיצה⁸. קושי זה מיושב על פי גרסה שבכתב יד ותיקן Vat. Ebr. 111 (מהדורת צילום הוצאת מקור סדרה ב' תשל"ד). הגרסה שם היא: "אמר רב הונא קפצה וראתה, קפצה וראתה (- פעמיים!) - קבעה לה וסת לימים. היכי דמי? אמר רב אשי⁹ כגון דקפיץ בחד בשבא וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי¹⁰, ולחד בשבא אחריי חזאי בלא קפיצה. דהתם איגלאי מילתא דיומא דהוא קא גרים".

8. גרסה זו לא תוקנה משום מה בידי הגר"א, והיא מתאימה לגרסה השנייה (הנידונה לקמן) שנחתה על ידי הגר"א.

9. אשי - הושלם מעל השורה.

10. המילים 'וקפיץ בחד בשבת וחזאי' הוספו בצד.

הגרסה השנייה עיקרה בתוספת של ארבע מילים (המופיעות בש"ס וילנא בתוך סוגריים עגולים):

לישנא אחרינא - אמר רב הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה - קבעה לה וסת לימים ולא לקפיצות. היכי דמי? אמר רב אשי: דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, **ובשבת קפיץ ולא חזאי**, ולחד בשבת חזאי בלא קפיצה. דהתם איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים.

בהתייחסו לגרסה זו כותב הגר"א בביאורו לשו"ע (יו"ד קפט, אות כו):

קפצה וראתה כו' - כלישנא בתרא. ומפרש דפליג אלישנא קמא. אבל כל הפוסקים כתבו דלא פליג... דבלישנא בתרא מיירי שלא קפצה כלל ביום השבת. ומה שכתוב בנוסחא שלנו בלישנא בתרא 'ובשבת קפצה ולא חזאי' - טעות סופר הוא ומדברי הרמב"ם הועתקה, אבל ליתא דבכל הנוסחאות דידהו ליתא...

אולם, גרסה זו מופיעה בדפוס ראשון ונציה רפ"ב, וכן כתב במגדל עוז על הרמב"ם (איסורי ביאה ח, ה): "ונוסחי ספרדים גרסי: 'ולשבתא קפיץ ולא חזאי ולחד בשבא אחרינא חזאי בלא קפיצה'". הרי שגרסת דפוס ונציה ועדות בעל מגדל עוז מאשרים את הגרסה השנייה בנגוד להגהת הגר"א. על כך יש להוסיף כי החזרה שלוש פעמים על המילים 'קפצה וראתה' בכל המקורות למעט כתי"ו ותיקון, מתאימה דווקא לגרסה זו.

לפי גרסה זו בלישנא בתרא, חלוקות שתי הלשונוות שבדברי רב הונא בשאלה האם הקפיצה השלישית שקפצה בשבת היא שגרמה לראייה ביום ראשון. הלשון הראשונה סוברת שהקפיצה בשבת היא שגרמה את הראייה ביום ראשון ולכן קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות, ואילו על פי הלשון השנייה הראייה ביום ראשון לא נגרמה מחמת הקפיצה בשבת ולכן "איגלאי מילתא דיומא קגרים", וקבעה וסת לימים בלבד.

אף לגרסה זו ניתן להציע שני פירושים:

1. אם גם בפעם השלישית היתה קופצת ורואה ביום ראשון היתה קובעת וסת המורכב, אלא שכשקפצה בשבת התברר שלא הקפיצה גרמה, וממילא קבעה וסת לימים ולא לקפיצות.
2. דווקא במקרה שקפצה בשבת וראתה ביום ראשון וברור שלא הקפיצה גרמה לראייה אלא הזמן בלבד - קבעה לה וסת. אולם, ראייה מחמת אונס אינה קובעת וסת אפילו בהרכבת זמן. לכן, אם קפצה וראתה בפעם השלישית באחד בשבת לא קבעה וסת. פירוש זה תואם את פשט לשון הברייתא: "כל שתקבענו מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה וסת" (ובדומה להסבר השני שהצענו בגרסת הגר"א).

שני הפירושים לגרסה זו, מסכימים שקפיצה ביום שלפני יום הראייה אינה גורמת את הראייה (וזה בנגוד לגרסה הראשונה וללישנא קמא) ולכן קבעה וסת לימים בלבד, אך הם חלוקים בשאלה האם אשה קובעת וסת המורכב מימים וקפיצות. היינו, אם אף בפעם השלישית קפצה וראתה ביום ראשון: לפירוש הראשון - קבעה וסת המורכב; לפירוש השני - לא קבעה וסת כלל.

בטבלה שלהלן מוצגות מסקנותיה ההלכתיות של הסוגיה על פי דברי רב הונא בלישנא קמא ובלישנא בתרא (על שתי גרסאותיה) בפירושיהן השונים:

לישנא בתרא (גרסה ב)	לישנא בתרא (גרסה א)	לישנא קמא	
פירוש א - קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות. פירוש ב - לא קבעה וסת כלל.	פירוש א - קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות. פירוש ב - לא קבעה וסת כלל.	קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות.	קפצה וראתה ג' פעמים בחד בשבת.
פירוש א - קבעה וסת לימים בלבד. פירוש ב - קבעה וסת לימים בלבד.	פירוש א - קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות. פירוש ב - קבעה וסת לימים ולא לקפיצות.	קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות.	קפצה וראתה פעמיים באחד בשבת, ובפעם השלישית קפצה בשבת וראתה באחד בשבת.
קבעה וסת לימים בלבד.	קבעה וסת לימים בלבד.	קבעה וסת לימים בלבד.	קפצה וראתה ב' פעמים בחד בשבת, ובפעם השלישית ראתה בלא קפיצה

למדנו בגמרא (נדה טו, א-ב):

רב אשי מתני הכי אמר רב הונא: לא שנו (-) במשנה כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן) אלא שאין לה וסת לימים אלא יש לה וסת לימים ולקפיצות, כיון דבמעשה תליא מילתא אימא לא קפיץ ולא חזאי. אבל יש לה וסת לימים אסורה לשמש.

גמרא זו קובעת בפשטות שלדעת רב אשי סבר רב הונא שאשה קובעת וסת לימים ולקפיצות, ואם כן מוכח לכאורה שהפירוש השני שהוצע לעיל לשתי הגרסאות שבלישנא בתרא אינו נכון, אך נעייין בזה בביאור שיטת הרמב"ם.

ה. שיטת הרמב"ם

1. וסת מורכב

כתב הרמב"ם (איסורי ביאה ח, ה) :

כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראת בו כמה פעמים - אינו וסת, שמפני האונס ראתה. קפצה וראתה, קפצה וראתה - קבעה לה וסת לימים בלא קפיצות. כיצד? קפצה באחד בשבת וראת דם, ולאחר עשרים יום קפצה באחד בשבת וראת דם, ולאחר תשעה עשר יום קפצה ביום השבת ולא ראת דם ולאחר שבת ראת בלא קפיצה - הרי נקבע אחד בשבת אחר עשרים, שהרי נודע שהיום גרם לה לראות לא הקפיצה. וכבר נקבע יום זה ג' פעמים. וכן כל כיוצא בזה.

הרמב"ם פסק, אם כן, כגרסה השנייה בלישנא בתרא, שאף אם קפצה בפעם השלישית ביום שלפני הראייה קבעה לה וסת לימים בלבד, לפי שלא הקפיצה גרמה. וראה בהשגת הראב"ד שכתב: "בלבולים יש בכאן ואינן על פי הגמרא". ונראה, שהראב"ד לא גרס בלישנא בתרא "ובשבת קפיץ ולא חזאי" - היינו, גרסתו כגרסה הראשונה שהיא הנכונה לדעת הגר"א והיא גרסת כתב יד מינכן וכתב יד ותיקן. ואילו הרמב"ם גרס מלים אלו כגרסה שבדפוס ונציה רפ"ב וכגרסה המצויה בנוסחי הספרדים כפי שכתב במגדל עוז¹¹.

אחרי שבררנו שהרמב"ם גרס ופסק כגרסה השנייה בלישנא בתרא נבדוק האם פסק כפירוש הראשון לפיו יש וסת המורכב מימים ומקפיצות, אלא שבמקרה דידן איגלאי מילתא דיומא קגרים (אך אם גם בפעם השלישית קפצה וראתה בחד בשבת - קבעה וסת המורכב מימים וקפיצות), או שמא פסק כפירוש השני, שדווקא כאשר הוברר שיומא קגרים קבעה וסת (לימים בלבד), אך אם גם בפעם השלישית קפצה וראתה בחד בשבת לא ברור שיומא קגרים, ולכן לא קבעה לה וסת כלל, שאין וסת נקבע מחמת אונס.

המגיד משנה כתב, ששתי הלשונות בגמרא חלוקות כאשר בפעם השלישית קפצה בשבת וראתה באחד בשבת. ללישנא קמא קפיצת אתמול גרמה לראיית היום. לכן, הקפיצה מצטרפת לראייה וקבעה וסת מורכב. ללישנא בתרא איגלאי מילתא דיומא בלבד קגרים ולא הקפיצה, ולכן קבעה לה וסת לימים בלבד. והרמב"ם פסק כלישנא בתרא.

בפשטות נראה, שלדעתו, הרמב"ם פסק שאם גם בפעם השלישית קפצה וראתה בחד בשבת קבעה וסת מורכב, וכסוגיה שבדף טו, א. וכך כתב גם מרן הבית יוסף (יו"ד קפט, בסוף ד"ה יש) וזה לשונו: "... אלא רב הונא בוסת מורכב איירי כברייתא... וכן פירש רבינו חננאל... וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפרק ח' וכתב הרב המגיד שכן עיקר".

בשו"ע קפט, יז העתיק המחבר את לשון הרמב"ם: "כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראתה בו כמה פעמים אינו וסת... עיי"ש. ובהלכה יח כתב: "קפצה ביום ידוע, כגון בראש

11. א. וכנגד טענת הגר"א שהרמב"ם הוא מקור הגרסה שבגמרא.

ב. ברמב"ם כתוב פעמיים קפצה וראתה - לכאורה כגרסה הראשונה! אך נראה שכוונתו שרק פעמיים היתה הקפיצה ביום הראייה.

חדש או בא' בשבת, וראתה בו ואירע כן בג' ראשי חדשים... קבעה לה וסת". בפשטות נראה, שלדעתו, לשון הרמב"ם שהוא הביאה בהלכה יז מתאימה לדבריו בהלכה יח, אף שברמב"ם אינם¹².

אם נעיין בדברי הרמב"ם נראה שהדברים אינם כה ברורים:

א. את דבריו בנושא פותח הרמב"ם בברייתא כלשונה: "כל וסת שנקבע מחמת אונס אפילו ראתה בו כמה פעמים - אינו וסת", והרמב"ם מנמק: "שמפני האונס ראתה", והרי אף אם ראתה בזמן קבוע - מחמת אונס ראתה.

ב. בכל דבריו לא הזכיר הרמב"ם כלל וסת המורכב מימים וקפיצות, ואם כן מסתבר שאם קפצה וראתה ג' פעמים בזמן קבוע, לא קבעה וסת, שאם לא כן (אלא כדברי המגיד משנה ומרן בשולחן שקבעה לה וסת) עיקר חסר מן הספר! אמנם המגיד משנה עמד על קושי זה וכתב:

... ולא נזכר בדברי רבנו וסת המורכב מימים וקפיצות כגון שקפצה ג' פעמים ביום ידוע וראתה. ומכל מקום מתבאר הוא מדבריו, שכל שלא ראתה באותו יום בלא קפיצה שאינה חוששת לו אלא אם כן תקפוץ...

אפשר שכוונתו היא שכיון שהרמב"ם פסק שאם קפצה ביום שלפני הראייה לא קבעה וסת המורכב, משמע, שאם קפצה ביום הראייה קבעה. אולם, מסקנה זו אינה מוכרחת, שכן אפשר לומר, שדווקא כאשר קפצה ביום שלפני יום הראייה קבעה וסת לימים בלבד כיון שלא הקפיצה גרמה (כמשמעות לישנא בתרא), אך כאשר ברור שהקפיצה גרמה - לא קבעה וסת כלל! מסקנה זו תואמת לפשט דברי הרמב"ם. יתרה מזו, לא סביר שאת ההלכה העיקרית - קביעת וסת מורכב - הרמב"ם לא יזכיר כלל, והלכה זו תילמד מכללא (ובעיקר כשהדיוק אינו הכרחי!).

לכך נראה, לעני"ד, שהרמב"ם פסק שאין האשה קובעת וסת לראיות שמחמת אונס, ואפילו בהרכבת זמן.

הרמב"ם פסק כלישנא בתרא בגמרא על פי הגרסה הקובעת שבפעם השלישית קפצה בשבת ולא ראתה ובחד בשבת ראתה בלא קפיצה. גרסה זו נתפרשה על ידי הרמב"ם כפרוש השני שהצענו לעיל - שדווקא כאשר קפצה בשבת וראתה בחד בשבת קבעה וסת (לימים בלבד) שכן הובהר שלא הקפיצה גרמה, אבל אם גם בפעם השלישית קפצה וראתה בחד בשבת - הקפיצה גרמה, ולכן לא קבעה וסת כלל.

הצעה זו בפירוש דברי הרמב"ם מסתמכת על שתי נקודות בדבריו:

¹². אף הרב קאפח במהדורתו כתב: "... ואילו לא קפצה בשבת ובאחד בשבת השלישי קפצה וראתה, כיון ששלשת הפעמים היו ימים וקפיצות אפשר דלרבנו קבעה לימים וקפיצות" (תן דעתך - אפשר, אך לא ודאי!).

א. פסק כפשט הברייתא, ונימק שמפני האונס ראתה.

ב. לא הזכיר כלל וסת מורכב.

אך יש להקשות על מסקנתנו מן הסוגיה בדף טו, שבה נאמר כי רב אשי מוסר בשם רב הונא שיש וסת קבוע המורכב מימים וקפיצות!

במקומות הרבה פוסק הרמב"ם כפשט לשונה של משנה, ברייתא או מימרא אף כאשר במהלך הסוגיה היא מתפרשת שלא כפשוטה או כאשר סוגיה אחרת פוסקת שלא כפשט לשון המשנה או המימרא¹³. בסוגיה שבדף יא, א הובאה הברייתא: "כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה וסת". לישנא קמא בגמרא, הסוברת שאשה קובעת וסת מורכב, נאלצת לדחוק את הברייתא ולומר "מאי לאו, לא קבעה וסת כלל! לא, לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו, אבל קבעה לה וסת לימים ולקפיצות". לפירושו השני בלישנא בתרא (בשתי הגרסאות) אין אשה קובעת וסת לראייה שמחמת אונס ואפילו וסת המורכב מימים וקפיצות. פירוש זה מתאים היטב לפשט לשון הברייתא (וברור מדוע בלישנא בתרא לא הקשתה הגמרא מן הברייתא!).

הסוגיה שבדף טו היא כלישנא קמא שבדף יא, א ואינה תואמת את פשט לשון הברייתא. לכן, העדיף הרמב"ם לפסוק כפשט לשון הברייתא וכלישנא בתרא בגמרא (על פי הפרוש השני)¹⁴.

2. הרואה מחמת תשמיש

למדנו (נדה סה, ב - סו, א):

תנו רבנן: הרואה דם מחמת תשמיש - משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית ומכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר... ואם יש לה וסת תולה בוסתה.

ופירש רש"י:

ואם יש לה וסת - לקלוקל זה, שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים. **תולה בוסתה** - ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת.

13. הרב אביגדר נבנצל, בענין שיטת הפסיקה של הרמב"ם, כתלנו ב (בטאון ישיבת הכתל) תשל"א, עמודים 41-40.

14. נראה שבעל מרכבת המשנה למד כדברינו, וזה לשונו: "... ורבנו נראה דסבירא ליה דלישנא בתרא פליג, וסובר בפשט הברייתא דכל שתקבענו מחמת אונס לא קבעה וסת כלל". וכן כתב ר"ש גאנצפריד בספרו לחם ושמלה קפט, מ. וראה שם שהקשה מהסוגיה בדף טו, ולפי דברינו לא קשה שהיא כלישנא קמא.

לדעת רש"י יש וסת המורכב מאונס (= תשמיש) וזמן, ולכן היא מותרת בלא בדיקה בין וסת לוסת.

הרמב"ם (איסורי ביאה ד, כ) כתב:

... במה דברים אמורים (- שאסורה לבעלה לעולם ברואה מחמת תשמיש)?
שלא היה שם דבר לתלות בו, אבל אם שמשה סמוך לוסתה (- וראתה) תולה
בוסת.

הרמב"ם לא פירש כרש"י שיש לה וסת לראייה מחמת תשמיש בזמן קבוע, אלא שאם יש לה וסת קבוע לזמן, ושימשה סמוך לוסת זה, תולה את ראייתה בוסתה ולא בתשמיש ומותרת לבעלה¹⁵.

הטור (סימן קפז) כתב כדברי הרמב"ם. ובבית יוסף (ד"ה ואם שימשה) כתב:

ודברי רבינו (= הטור) בזה הם כדברי הרמב"ם... אבל רש"י פירש: 'ואם יש לה וסת לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים, תולה בוסתה'... ונראה, דהני תרי פירושי הלכתא נינהו דלא פליגי אלא בפירושא דמילתא ולא לענין דינא...

מין בבית יוסף הולך לשיטתו לפיה לדעת הרמב"ם אשה קובעת וסת המורכב מימים וקפיצות. אך לדברינו, שלדעת הרמב"ם אין כלל וסת מחמת אונס ואפילו בזמן קבוע, הרי שהרמב"ם פירש כפי שפירש בדווקא, שכן לשיטתו אין לה וסת לקלקול זה כמו לשאר אונסים.

15. וראה גם בהלכות שגגות ה, ו.